

Asia: VN/11505/2020

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Tasa-arvovaltuutettu on viranomainen, joka valvoo naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) ja siinä olevien sukupuoliserjinnän kieltojen sekä tasa-arvon edistämisestä annettujen säännösten noudattamista. Tasa-arvolain mukaan mm. viranomaisten ja työnantajien tulee edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Tasa-arvovaltuutettu vastaa sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntöön sukupuolten tasa-arvoon liittyvän toimivaltansa näkökulmasta.

Toimeentulotukilain uudistamista valmistelevalle työryhmälle tehtävä

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti toimeentulotukilain uudistamista valmistelevalle työryhmälle. Tehtävänä oli tehdä ehdotus lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista, joiden tulee vahvistaa toimeentulotuen roolia sosiaalihuoltoon kuuluvana viimesijaisena taloudellisena tukena.

Työryhmän tuli ottaa ehdotusta laatiessaan huomioon sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen liittyvä muutostyö, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirtyvät jatkossa maakuntatasoiselle toimijalle. Toimeentulotuen tulee uudistuneessa sosiaalihuollon rakenteessa toimia kiinteästi sosiaalityön välineenä ja osana sosiaalihuollon tuen ja palveluiden kokonaisuutta.

Tuen viimesijaisuus asettaa erityisiä vaatimuksia tuen toimeenpanolle, jotta voitaisiin varmistaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen myös kaikkein eniten tukea tarvitsevien asiakkaiden kohdalla. Työryhmä esittää lainsäädännön muutoksiin tähtääviä ehdotuksia sekä toimeenpanon kehittämiseen liittyviä ehdotuksia. Lisäksi työryhmä tuo esiin lisäselvitystarpeita ja esittää, että toimeentulotuen kehittämistä jatketaan myös muiden valmisteluhankkeiden yhteydessä.

Tasa-arvovaltuutetun lausunto

Sukupuolivaikutusten arviointi

On tärkeää, että etuuskien, tukien ja muun määrärahojen käytön samoin kuin esimerkiksi verotuksen välilliset vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon huomioidaan.

Sukupuolivaikutusten arviointi ei saa olla pelkkä muodollisuus, vaan sillä pitää olla ta-voitteena tasa-arvon toteuttaminen käytännössä. Tämä on tärkeää ottaa huomioon lainsäädäntöhankkeiden valmistelussa. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista koskevat toimenpiteet on tärkeää toteuttaa ja juurruttaa osaksi eri hallinnonalojen normaalia toimintaa.

Tasa-arvovaltuutetun vuonna 2018 eduskunnalle antamassa kertomuksessa (K 22/2018) kiinnitettiin huomiota siihen, että viime vuosina lakiesityksistä vain noin viidenneksessä oli ollut mukana sukupuolivaikutusten arviointi ja näistä vain kolmanneksessä oli arvioitu, että sukupuolivaikutuksia oli. Tällöinkään arvioinnilla ei yleensä ollut ollut merkitystä lain lopullisesta sisällöstä päätettäessä.

Lakiesitysten sukupuolivaikutuksia arvioitaessa unohdetaan usein ottaa huomioon raskauden ja perhevapaiden vaikutukset. Raskaus ja perhevapaat liittyvät kuitenkin oleellisesti sukupuoleen.

Naiset ja miehet toimeentulotuen saajina

Mietinnön kohdassa 2.3. on katsaus toimeentulotuen saajista tilastojen ja tutkimusten valossa. Kyseisessä kohdassa on määrällisiä tilastoja toimeentulotuen saajista. Sen lisäksi on todettu, että toimeentulotuen saajista 45 % on yksin asuvien miesten kotitalouksia. Kaikista yksinhuoltajanaisten kotitalouksista puolestaan 30 % saa toimeentulotukea.

Sukupuoli on mainittu myös kohdassa, jossa todetaan, että ilman ensisijaisia etuuksia ovat erityisesti nuoret, joille ei ole syntynyt oikeutta työttömyysturvaan sekä työttömät, jotka ovat menettäneet oikeutensa työttömyysturvaan sanktion tai muun työttömyysturvan ehtoihin liittyvän synn vuoksi. Heidän joukossaan korostuivat yhden, kansalaisuudeltaan suomalaisen miehen, kotitaloudet.

Yleisenä huomiona voidaan todeta, että mietinnössä on otettu huomioon useassa kohdassa toimeentulotuen asiakkaiden ikään liittyvät erityispiirteet, mutta edellä sanottuja mainintoja lukuun ottamatta mietinnössä käytetään sukupuolineutraalia ilmaisua asiakas. On kuitenkin selvää, jo edellä todettujen mainintojen valossa, että myös sukupuolella on merkitystä asiakkuudessa. Mikäli sukupuolen merkityksestä toimeentulotuen asiakkuudessa on julkaistu tutkimusta, sitä olisi ollut hyvä referoida mietinnössä.

Tasa-arvolain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Toimeentulotukiasiakkaiden sukupuolen huomiotta jättäminen tekee tasa-arvon edistämistä naisten ja miesten välillä vaikeata. Olisi tärkeätä analysoida toimeentulotuen sukupuolivaikutuksia eli esimerkiksi sitä, miten naiset ja miehet eroavat toisistaan toimeentulotuen hakijoina, miten myönnetty toimeentulotuki jakautuu naisille ja miehille ja minkälaisia ongelmia naiset ja miehet kokevat toimeentulotuen asiakkaina.

Sosiaalihuollon asiakaslain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta, kuten toimeentulotukiasiaa käsittelevältä viranhaltijalta, laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. (Mietintö s. 23)

Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että edellä mainitut tavoitteet edellyttävät muun ohella sukupuolitietoista ajattelua.

Myös naisten ja miesten väliset terveys- ja elinikäerot sekä eri sukupuolten ja sukupuolivähemmistöjen erityistarpeet on tärkeää ottaa huomioon palveluiden suunnittelussa ja tarjonnassa.

Miesten ja naisten välisiin terveys- ja elinikäeroihin vaikuttaa sukupuolen lisäksi muun muassa sosioekonominen asema. Huonossa sosioekonomisessa asemassa olevien miesten terveys- ja sosiaaliin ongelmiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Heidän tarvitsemiensa palveluiden riittävään tarjontaan ja niiden käyttämisen esteiden poistamiseen pitää suunnata toimenpiteitä. Naisten osuus terveys- ja sosiaalipalveluiden käyttäjistä kasvaa erityisesti vanhuudessa.

Sukupuolilla on myös eroja suhteessa mielenterveyteen, psyykkisiin ongelmiin ja sairauksiin sekä sosiaali- ja terveystalouden tarpeeseen ja käyttämiseen. Näiden tilastointi ja tutkiminen sekä erojen huomioon ottaminen on tärkeää.

Ihmisten asemaan vaikuttavat sukupuolen kanssa samanaikaisesti useat eri taustatekijät, kuten esimerkiksi maahanmuuttajatausta, ikä, sosioekonominen asema ja vammaisuus.

Perheet toimeentulotuen saajina

Toimeentulotukilain 1 §:n 1 momentin mukaan toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.

Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä ei ole käsitelty perheiden monimuotoisuutta. Esimerkkejä perheiden monimuotoisuudesta on mainittu THL:n internetsivuilla (ks. THL <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/perheiden-moninaisuus>).

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että myös perheiden monimuotoisuus otetaan huomioon palveluiden suunnittelussa ja tarjonnassa.

Lopuksi

Tasa-arvovaltuutettu on edellä kiinnittänyt huomiota siihen, miten suuri merkitys sukupuolella on muun muassa toimeentulotukiasiakkuuteen liittyvissä asioissa. Sen vuoksi sukupuolta ja sukupuoleen liittyviä eroja ihmisten välillä ei tulisi unohtaa palvelujen kehittämisessä ja uudistamisessa.

Tasa-arvovaltuutettu

Jukka Maarianvaara

Ylitarkastaja

Anu Laaksonen

Laaksonen Anu
Tasa-arvovaltuutettu